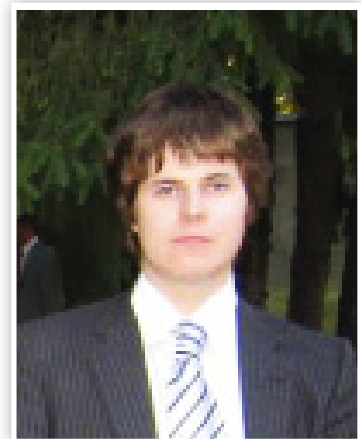

Алла Леонідівна Волошина,
співзасновник та керівник
Київської Академії Козацтва,
доктор філософії,
магістр психології,
м. Київ, Україна

Людмила Євгеніївна Сичевська,
магістр психології,
учений секретар Київської
Академії Козацтва,
м. Київ, Україна

Леонід Геннадійович Олійник,
магістр психології,
співзасновник Київської
Академії Козацтва,
м. Київ, Україна

УДК 159.9.018

«КОЗАЦЬКА СВІТЛИЦЯ» ЯК ОСЕРЕДОК НАУКОВО-ПОПУЛЯРНОГО ЗНАННЯ ПРО КОЗАЦТВО

В публікації розглядаються питання, пов'язані з просвітницькою діяльністю для дорослих, в частині по казацькій тематикі. Автори розповідають про просвітницькому центрі «Казаческая Светлица» і його ефективної діяльності для дорослих в Київській Академії Козацтва, соучредителями і керівниками якої вони являються.

Ключевые слова: просвітницька діяльність, науково-популярне знання, Казацький просвітницький центр, «Казаческая Светлица».

The article examines issues of outreach activities for adults, in particular on topics Cossacks. The authors report on educational center "Kozatska Svitylytsya" and its effective activity for adults in Kiev Academy of Cossacks, whose Co-founders and leaders they are.

Key words: outreach activities, popular science knowledge, Cossack educational center, "Kozatska Svitylytsya".

Учіться, читайте,
І чужому навчаєтесь
Й свого не цурайтесь...
Т. Шевченко

Кожен повинен знати історію власного народу та держави. Видатний український письменник О. Довженко про це писав: «народ, що не знає власної історії, є народом сліпців». Освічена людина завжди розуміє, що без минулого немає сучасного, без традиційного немає нового, без колишнього – теперішнього. Для народу його історія – це не просто минуле, а його душа. Той, хто не знає історії власної країни, ніколи не зможе зрозуміти свій народ і діяти для його добробуту. Дуже прикро, коли люди захоплюються військовим мистецтвом римських легіонерів, але

увялення не мають про ратну майстерність запорожців; знають про подвиги Ганнібала і майже нічого не чули про звитягу Самійла Кішки, Петра Сагайдачного, Івана Сірка чи Северина Наливайка. Захоплюються мужністю спартанців біля Фермопілів і не знають про подвиг козаків під Берестечком.

Історія народу, як і життя людини, має героїчні, трагічні, щасливі та нещасливі моменти. Наприклад, в історичному минулому українського народу було таке неповторне та легендарне явище, як Запорізька Січ. Про неї М. Гоголь у своєму творі «Тарас Бульба»

писав: «...так ось вона, Січ! Ось те гніздо, звідки вилітають усі ті горді й дужі, як леви! Ось звідки розливається воля й козацтво на всю Україну!» [8].

На хвилі утворення самостійної Української держави та національного піднесення наприкінці 80-х рр. ХХ ст. посилюється інтерес до історії та спадщини українського козацтва. В Україні почав розвиватись громадський рух, спрямований на відродження козацтва. Сформувався чимало регіональних та інших громадських козацьких організацій подібного спрямування. Виникла необхідність у створенні єдиної козацької структури, яка узагальнює історичні відомості та сучасні тенденції відродження і розвитку козацтва, що розглядає його як історичний, так і сучасний феномен [2].

Аналізуючи документи та гасла більшості козацьких організацій України, ми зробили висновок, що вони готові вирішувати не менше, ніж світові проблеми та пориваються брати участь у політичних багалиях. І мало хто з них переймається (як і в давнину козацька верхівка) проблемами пересічних українців.

Здійснений аналіз сучасного стану козацького руху в Україні показав його глибокий занепад. Більшість козацьких організацій або повністю зникли, або лише формально декларують своє існування.

Інформованість основних мас населення країни про козацтво, як таке, про його історію, культуру, традиції та побут, за даними опитувань Київської Академії Козацтва, є досить низькою. Уявлення про козацтво обмежене і примітивне або відсутнє зовсім. Майже немає центрів, що популяризують козацьку історію, культуру і побут, де люди могли б вивчати і дотримуватися козацьких традицій. Це найближчим часом не дозволить розглядати козацтво як соціально потужний прошарок у сучасному українському суспільстві. «Лише вивчаючи власну історію, людина стає громадянином» (М. Карамзін).

Разом з тим, багата історична спадщина козацтва, впровадження її в «душі та серця» співвітчизників може допомогти консолідувати громадянське суспільство в Україні та зробити його основним внутрішнім стрижнем. Козацтво – це соціальний і етнокультурний феномен, що має глибокі історичні корені, виникло та сформувався на теренах сучасної України в самостійну, демократичну державу в епоху Середньовіччя, яке пройшло крізь етапи виникнення, становлення, розквіту, часткового занепаду, подальшої трансформації в соціальний прошарок в Російській імперії, винищення та забуття за часів Радянського Союзу і спроби відродитися на території самостійної Української держави [7]. Козацтво – це соціально-культурне явище, що має глибокі корені в історії українського народу, надзвичайно цікавий історичний спадок у різних сферах людського життя, здоров'я, культури та побуту [8]. У родовому дереві майже кожного слов'янина є пращури-козаки, тому воно не повинно бути втрачено нащадками. Інтерес багатьох жителів сучасної України до козацтва досить значний.

Багато науково-дослідницьких організацій в Україні досліджують різні аспекти історії, культури

та побуту козаків, але на сьогодні відсутні у достатній кількості центри козацької культури та побуту, що б задовольняли інтерес пересічних громадян, які цікавяться козацтвом. Відсутні громадські та інші організації, що здійснювали б популяризацію наукових знань про козацтво та багату етнокультурну спадщину цього історичного феномена. Ми вважаємо за необхідне мати кожному жителю України, потенційному козацькому нащадку, більш детальну уяву про історію феномена козацтва [2].

Опитування, проведені Київською Академією Козацтва, підтверджують, що інтерес до історичної спадщини козацтва та кращих його досягнень в суспільстві є надзвичайно значним, а тому має бути впроваджено у життя та побут сучасного суспільства. Попит на історичну спадщину козацтва має бути задоволено через науково-просвітницьку та культурно-просвітницьку масову діяльність з населенням у клубах за інтересами, що, навіть, в епоху тотальної економічної кризи повинні мати розвиток через вивчення власної історії, традицій та етнокультури. Вони повинні підводити людину до чіткої самоідентифікації, впевненості у власних можливостях та силі серед козацьких нащадків, що допоможе будувати власне теперішнє та майбутнє у сім'ях – головних осередках суспільства процвітаючої держави [2].

У часи кризи просвітницької та культурно-масової діяльності у сучасному українському суспільстві особливий значущості набуває впровадження кращих досягнень козацтва у сучасне суспільство через *козацькі просвітницькі центри*, покликани здійснювати пошук, збір, дослідження історичної спадщини козацького способу життя і впровадження найкращих його здобутків у життя та побут сучасного українського суспільства [2].

Головними **цілями створення** таких **центрів** є розроблення і впровадження нової моделі науково-просвітницької діяльності з населенням за допомогою створення інтерактивної зони спілкування з проблем історії й культури козацтва, розкриття його ролі у світовому історичному процесі та впливу козацьких надбань на сучасний світ. Діяльність зі створення таких центрів передбачає активізацію і впровадження нових форм співпраці та взаємодії з державними й громадськими організаціями, музеями, науково-дослідними центрами та приватними особами.

Базовими формами науково-просвітницької діяльності є: лекції, наукові читання (конференції, сесії, засідання тощо), конкурси (вікторини, олімпіади тощо), тематичні зустрічі, вечори зустрічей, концерти (кіносеанси, театралізовані вистави, літературно-музичні вечори, літературні вечори тощо), святкові програми, інтелектуально-пізнавальні ігри, виїзні тематичні засідання, майстер-класи. Кількість цих форм є змінною величиною: одні форми з'являються, а інші – зникають, перестаючи задовольняти запити суспільства. Наприклад, популярні у 1950–70 рр. «недільні читання» або «усні журнали» на підприємствах чи навчальних закладах втрачають актуальність [3].

Використання базових форм і нових технологій, зокрема інформаційних, не лише забезпечить вихід Козацького Просвітницького Центру [2] на принципово новий рівень науково-просвітницької діяльності, а й дозволить створити потужну інформаційну базу з козацької тематики, сприятиме розширенню аудиторії. Це зробить Центр перспективним ресурсним джерелом з великими можливостями.

Необхідно враховувати особливості українського сьогодення і впливати на кожну пересічну людину через безпосередньо науково-просвітницьку діяльність [4], влаштовуючи культурно-просвітницькі заходи у науково-просвітницьких центрах козацького побуту. Це допоможе кожній людині і цілим родинам утвердити себе в певній етнокультурі, утворить козацьку етнокультурну спільноту та створить передумови для гармонійного розвитку процвітаючого суспільства. Важливо зазначити, що у різних країнах Європи та світу інтерес людей до своєї історії є значним і знаходить вираження у різноманітних етнофестивалях, історичних реконструкціях, етновечорах в етноклубах. Це є необхідним українському суспільству [5].

З урахуванням вищезгаданого, на розширеному засіданні співзасновників громадської організації «Київська Академія Козацтва» було прийнято рішення заснувати на громадських засадах козацький просвітницький центр «Козацька Світлиця» для практичної діяльності за козацькою тематикою з громадянами України та тими, хто бажає долучитися до науково-просвітницької діяльності щодо козацтва. Подальшою метою є створення мережі центрів «Козацька Світлиця» по всій території України. Власна назва козацького просвітницького центру «Козацька Світлиця» захищена у відповідності Закону України «Про інтелектуальну власність».

З'ясуємо значення поняття «світлиця». У словнику Д. Ушакова знаходимо таке визначення: «...світлиця – це чиста, світла, парадна кімната в українському житловому будинку, призначена для прийому гостей. Бере початок з парадної кімнати у хоробах часів Київської Русі» [6]. Про світлицю пише видатний український письменник, лексикограф, літературознавець, етнограф та історик Б. Грінченко: «...головна кімната української оселі, вітальня...», «...въ малорусскихъ хатахъ чистая, светлая комната безъ кухонной печи: вообще комната...», «...світлички невеличкі та гарні, чистенькі...» [1]. У словнику С. Ожегова та Н. Шведової знаходимо таке визначення: «...у давнину: *світла* парадна кімната в будинку. Походження слова – від прикметника “*світлий*”» [9]. Поняття «*світлий*» об'єднує вищенаведені варіанти визначень. Наша «Козацька Світлиця» Київської Академії Козацтва за інтер'єром і концепцією співпадає зі справжньою світлицею. Співзасновники Київської Академії Козацтва заклали ще одне визначення у цю назву, більш символічне та метафоричне: «...світлиця – джерело світла – світла знань. Козацтво – це душа народу, а душа народу прагне до світла знань...».

«Козацька Світлиця» має на меті:

- зусиллями зацікавлених активістів дослідити та вивчити історичні матеріали щодо козацтва для підготовки науково-популярного циклу тематичних зустрічей з історії козацтва;

- зусиллями небайдужих ентузіастів козацтва – професійних істориків – розробити теоретичні та методологічні основи просвітницької діяльності у сфері популяризації історії козацтва;

- сформувати концепцію історичної спадщини козацького способу життя для втілення найкращих його здобутків у життя та побут сучасного українського суспільства через науково-популярну просвітницьку діяльність;

- розповсюджувати найкращі здобутки козацького способу життя на науково-просвітницькому рівні.

Для реалізації мети «Козацька Світлиця» необхідно визначити такі завдання:

- залучення широких мас народу України до вивчення та розуміння унікального історично значущого феномена – козацтва;

- пошук і збір історичної спадщини козацького способу життя та втілення найкращих здобутків у життя та побут сучасного українського суспільства;

- внести у життя та побут сучасних українців найбільш цінні та цікаві козацькі звичаї і традиції;

- просвітництво повинно увійти в кожну українську оселю, розкрити інформацію про колишні перемоги та сучасні досягнення козацтва.

Поставлені перед собою завдання ініціативна група «Київської Академії Козацтва» успішно виконала. За результатами проведеної діяльності було створено *науково-популярний цикл тематичних зустрічей з історії козацтва, що має назву «Козацтво як соціальний та етнокультурний феномен»*. Це унікальний за змістом авторський науково-популярний курс козацької історії, що знайомить кожного бажаного з історією, традиціями, військовим мистецтвом, легендами, побутом та іншими особливостями козацького буття. Провідні наукові спеціалісти «Київської Академії Козацтва» здійснили власне дослідження характеристик та ступеню зацікавленості слухачів козацького просвітницького центру, використавши загальновідомий *опитувальник «Соціально-демографічні характеристики»*, частково адаптувавши його щодо козацької тематики.

Опитувальник «Соціально-демографічні характеристики»

1. Вкажіть, будь ласка, свій вік:

а) до 24 років; б) 25–30 років; в) 31–35 років; г) 36–40 років; д) 41–45 років; е) 46–50 років; є) 51–55 років; ж) 55–60 років; з) 61 і старше.

Основна вікова група зацікавлених слухачів козацького просвітницького центру – 25–45 років (72 %), 46–65 років (21 %) та 19–24 роки (7 %). Результати подано на рисунку 1.

Вік слухачів

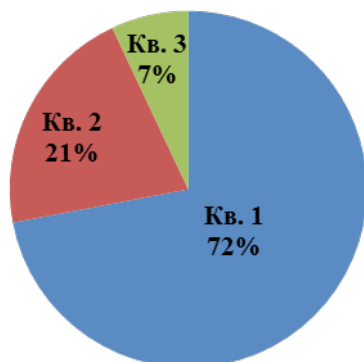

Рис. 1. Вік респондентів

2. Ваша стать:

а) чоловіча; б) жіноча.

Стать слухачів: чоловіки – 48 %, жінки – 52 %. Результати бачимо на рисунку 2.

Стать

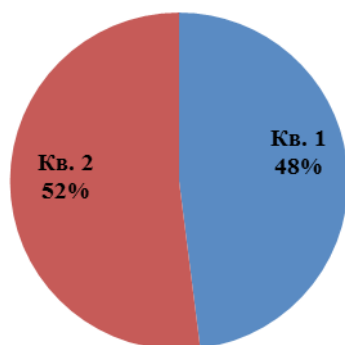

Рис. 2. Стать респондентів

3. Вкажіть Вашу освіту (відмітьте лише один варіант):

а) неповна середня; б) середня; в) середня спеціальна; г) незакінчена вища; д) вища; е) науковий ступінь.

Освіта: неповна середня (0 %), середня (0 %), середня спеціальна (12 %), незакінчена вища (8 %), вища (76 %), наукова ступінь (4 %).

Освіта

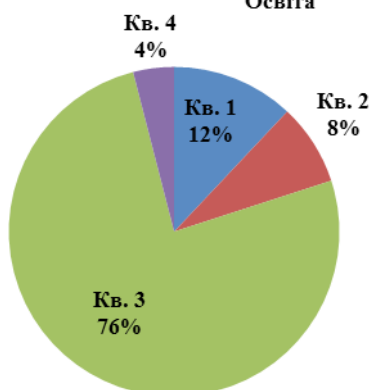

Рис. 3. Освіта респондентів

4. Який вид Ваших занять за основним місцем професійної діяльності? (відмітьте лише один варіант):

а) підприємець, власник бізнесу; б) керівник вищої ланки менеджменту (топ-менеджмент); в) керівник / службовець / інженерно-технічний працівник; г) робітник; д) держслужбовець / військовослужбовець; е) пенсіонер; є) безробітний / тимчасово не працюючий; ж) інше (вкажіть) _____.

5. Оцініть, будь ласка, вид Ваших занять:

а) інтелектуальна праця; б) легка фізична праця; в) середня фізична праця; г) важка фізична праця.

Обробляючи результати цього пункту, ми отримали: інтелектуальна праця (43 %), легка фізична праця (25 %), середня фізична праця (18 %), важка фізична праця (14 %).

Рід занять

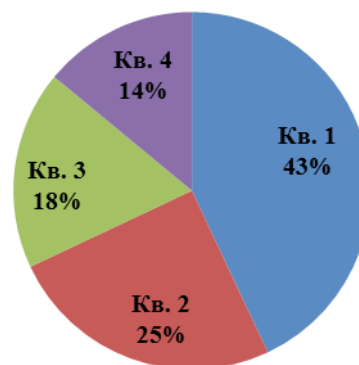

Рис. 4. Сфера занять респондентів

6. Чи зацікавили Вас тематичні зустрічі з історії козацтва? Що видалось найбільш яскравим? Що запам'яталось найбільше?

7. Про що хотіли б дізнатися більше на тематичних зустрічах? Вкажіть, будь ласка, сферу Ваших інтересів та інтелектуальних потреб.

8. Чи хотіли б Ви і надалі бути присутнім на тематичних зустрічах з історії козацтва?

Тематичні зустрічі, проведені у козацькому просвітницькому центрі, виявили зацікавленість широкого загалу членів і друзів Київської Академії Козацтва та підтвердили наші припущення щодо інтересу до козацької історії й славетної спадщини наших пращурів. Слухачі «Козацької Світлиці» задовольнили етнокультурну «жагу» до знань щодо історичних надбань козацької спадщини.

Отримані результати дають змогу говорити про можливість узагальнити досвід діяльності просвітницького центру «Козацька Світлиця». Провідними науковими спеціалістами «Київської Академії Козацтва» було: досліджено та вивчено історичні матеріали для підготовки просвітницького науково-популярного циклу тематичних зустрічей з історії козацтва; розроблено теоретичні та методологічні основи просвітницької діяльності у сфері популяризації історії та козацької етнокультури; сформовано концепцію

історичної спадщини козацького способу життя для втілення найкращих його здобутків у життя та побут сучасного українського суспільства через просвітницьку діяльність; обґрунтовано необхідність створення козацького просвітницького центру з метою розповсюдження здобутків козацького способу життя на науково-популярному рівні. Також вищезазначені результати надають можливість організувати гурток зацікавлених активістів для діяльності в інших просвітницьких центрах «Козацька Світлиця» на громадських засадах.

Пам'ятаючи вислів М. Ломоносова: «...наука заміняє нам досвід швидкоплинного життя...», члени «Київської Академії Козацтва» готові ділитися досвідом з молодими нащадками.

Використані літературні джерела

1. Грінченко Б. Словарь української мови / упор. з дод. влас. матеріалу Б. Грінченко : в 4-х т. – Київ : Вид-во Академії наук УРСР, 1958. – Т. 4. – ст. 109.
2. Волошина А. Л. Творча діяльність Козацького Просвітницького центру [текст] / А. Л. Волошина, Л. Є. Сичевська // Освіта та розвиток обдарованої

особистості: щомісячний науково-методичний журнал. – 2016. – № 8 (51) серпень. – С. 28–30.

3. Пинилов С. А. История культурно-просветительной работы в СССР [текст] / С. А. Пинилов. – Киев : Вища школа, 1983. – 152 с.
4. Кулюткин Ю. Н. Психология обучения взрослых [текст] / Ю. Н. Кулюткин. – М., 1985. – 145 с.
5. Пірен М. Світоглядні основи української національної ідеї і сьогодення [текст] / М. І. Пірен // Проблеми загальної та педагогічної психології : зб. наук, праць Інституту психології імені Г. С. Костюка АПН України. – 2001. – Т. III. – Ч. 2. – С. 32–47.
6. Ушаков. Д. Н. Толковый словарь русского языка [текст] / под ред. Д. Н. Ушакова. – М. : Гос. ин-т «Сов. энцикл.» ; ОГИЗ ; Гос. изд-во иностр. и нац. слов., 1935–1940. – Т. 4. – 675 с.
7. Уліщенко О. М. Лицарство козацьке [текст] / О. М. Уліщенко. – Харків : Фактор, 2013. – С. 64–75.
8. Мицик Ю. А. Як козаки воювали [текст] / Ю. А. Мицик, С. М. Плохий, І. С. Стороженко. – Дніпропетровськ : Промінь, 1990. – С. 13, 23–34.
9. Ожегов С. И. Толковый словарь [текст] / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведов. – М. : Азъ, 1992. – 671 с.

